



Sámediggi
Sámedigge
Sámiediggi
Saemiedigkie

KULTURPOLITISKT HANDLINGSPROGRAM 2018-2021

INNEHÅLL

Förord.....	3
Bakgrund	4
Rätten till kulturellt självbestämmande	4
Sametinget och sametingslagen	5
Sametingets kulturnämnd	5
Sametingets förvaltningsansvar för samisk kultur	6
Inledning.....	6
Samisk kultur.....	7
Samiskt kulturarv	8
Samisk kultur som näring	10
Ekonomiska ramar	10
Eget anslag till samisk kultur	11
Styrdokument.....	12
Internationella konventioner och offentligt stöd till samisk kultur	12
Sametingets kulturpolitiska mål 2018-2021	13
Övergripande vision för den samiska kulturen.....	13
Horisontella mål för den samiska kulturen.....	14
De samiska språken.....	14
Jämlikhet, jämställdhet, demokrati, öppenhet och samverkan.....	14
Åtta delmål för Samisk kultur	15
Traditionella och genuina samiska kulturuttryck och kulturutövande.....	15
Kvalitativa och innovativa samiska kulturuttryck och kulturutövande	15
Samverkan och dialog.....	15
Barn och unga.....	15
Levande språk	16
Árbediehtu.....	16
Livskraftiga kulturinstitutioner, föreningar och organisationer.....	17
Naturnära levnadssätt - viktiga kulturbärare.....	17
Fördelning av medel 2018-2021	17
Verksamhetsbidrag 2018-2021.....	18
Samiska kulturinstitutioner.....	18
Organisationer och föreningar	24
Kulturprojekt 2018-2021	27
Prioriterade projekt.....	27

Förord

Syftet med det reviderade kulturpolitiska handlingsprogrammet är att tydliggöra Sametingets politiska ansvar och mål för arbetet med samisk kultur. Det behövs en stabil infrastruktur för samisk kultur och Sametinget bör ha det fulla förvaltningsansvaret och medföljande resurser över alla samiska kulturfrågor. Det är en grundförutsättning för utvecklingen av samisk kultur.

Målet med det reviderade handlingsprogrammet är att skapa bestående och långsiktigt hållbara ekonomiska förutsättningar att främja alla delar av det samiska kulturlivet, som även inkluderar samiskt kulturarv och samisk kulturmiljö. Det finns idag ett stort resursbehov för både insatser som främjar och stärker en stark och levande samisk kultur och för åtgärder som möjliggör en stabil infrastruktur för samiska kulturinstitutioner. Anslaget 1:2, ap.5 Bidrag till samisk kultur behöver därför utökas under de kommande åren.

Samverkan och dialog med kulturarbetare, sameföreningar, samiska organisationer och institutioner är ytterligare en grundförutsättning för att uppnå våra mål i handlingsprogrammet.

Sametinget har noterat en ojämlikhet i det allmännas insatser för att förbättra förutsättningar att utveckla samisk kultur i jämförelse med det omgivande samhällets kultur. Handlingsprogrammet utgör därför också ett underlag för samråd/konsultationer med regeringen och andra kulturaktörer i det omgivande samhället.

Kulturnämndens ansvarsområde är nära sammanlänkat med språknämndens, näringsnämndens och rennäringsnämndens ansvarsområden. Kulturnämnden ser fram emot ett gott samarbete nämnderna emellan.

Bakgrund

Vi samer har en lång sammanhängande historisk anknytning till de områden där vi bedrivit vår näring och utvecklat vår kultur, långt före tiden för nationalstatens bildande.

”Mii leat sámít ja háliidit leat sámít, eat danje eanet, dahje unnit go máilmmi eará álbmogat. Mii leat okta álbmot, mis lea min iehčámet ássanguovllut, min iehčámet giella ja min iehčámet kultur- ja servodatráhkadus. Áiggiid mielde mii leat skáhppon áigáiboarju ja eallán Sámieatnamis ja mis lea kultuora, man mii doaivout ovdánit ja eallit viidáseappot.”

Sámiid VII konfereansa, 11.-14. 8. 1971, Váhčiris/Jiellevárre

Översättning till svenska:

”Vi är samer och vi vill vara samer, utan att därför vara varken mer eller mindre än andra folk i världen. Vi är ett folk med eget bosättningsområde, ett eget språk och en egen kultur- och samhällsstruktur. Vi har under historiens lopp funnit vår bärgning och levat i Sápmi, och vi äger en kultur som vi vill skall utvecklas och leva vidare.”

RÄTTEN TILL KULTURELLT SJÄLVBESTÄMMANDE

1977 erkändes samernas ställning som urfolk av Sverige då det i propositionen 1976/77:80 uttalades att

”samerna utgör en etnisk minoritet i Sverige som i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land intar en särställning både gentemot majoritetsbefolkningen och andra minoritetsgrupper”.

I delbetänkandet *Samernas folkrättsliga ställning*¹ uttalas att:

”För urbefolkningarna är skyddet av de materiella villkoren av avgörande betydelse för att kunna upprätthålla kulturen. Urbefolkningar har en särskild nära relation till mark och vatten. Skall urbefolkningar kunna överleva som folkgrupper måste de ha ett skydd för sitt markutnyttjande”

I delbetänkandet framkommer också att staten har förpliktelser att visa respekt för samisk kultur och samiska näringar och ge utrymme för samerna att bestämma och påverka sin livssituation utifrån samiska värderingar²

¹ Delbetänkande av samerättsutredningen *Samernas folkrättsliga ställning*, SOU 1986:36, Justitiedepartementet, s 134

² Statsvetenskaplig tidskrift, årgång 114, 2012/2, Artikel om *Självbestämmande genom myndighetsutövning? Sametingets dubbla roller*, Lawrence Rebecca och Mörkenstam Ulf, s 213

I betänkandet *Sametingets roll i det svenska folkstyret*³ uttalades att

”det är numera alltså ostridigt att samerna har rätt till kulturell autonomi och att detta förutsätter en viss grad av självstyre”

(s 10)

I december 2010 antog Riksdagen en reviderad grundlag i vilken samerna erkändes som folk⁴ ur ett folkrättsligt perspektiv. Den reviderade grundlagen trädde i kraft 1 januari 2011.

SAMETINGET OCH SAMETINGSLAGEN

I december 1992 biföll riksdagen propositionen *Om samerna och samisk kultur med mera*⁵ som innehöll förslaget om en sametingslag:

”I denna lag ges bestämmelser om en särskild myndighet- Sametinget- med uppgift främst att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige.”

(1kap. 1 §, s 4)

Vidare anges i samma proposition:

”I övrigt bör regeringen genom en instruktion ge närmare föreskrifter. En sådan instruktion får givetvis ta hänsyn till den speciella ställning Sametinget intar som statlig förvaltningsmyndighet⁶.”

Sametingslagen trädde i kraft den 1 januari 1993 och det första valet till Sametinget hölls i maj samma år.

Sametingets kulturnämnd

Vid Sametingets bildande överfördes bidragsgivningen för samisk kultur och samiska organisationer från Samefondens kulturdelegation till Sametingets kulturråd.

År 2012 beslutade Sametinget att införa nya nämnder och i samband med detta ändrades namnet från kulturrådet till Sametingets kulturnämnd. Nämndens uppgift är att verka för en levande samisk kultur och ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur⁷. Till kulturnämndens uppgifter hör också att besluta om fördelningen av statens bidrag och av medel ur samefonden till samisk kultur och samiska organisationer samt av andra medel som ställs till samernas gemensamma förfogande.

³ SOU 2002:77, Jordbruksdepartementet, 2002

⁴ 1 kap. 2 §, regeringsformen (1974:152)

⁵ Proposition 1992/93:32

⁶ Proposition 1992/93:32, s 45

⁷ 2 kap. 1 §, sametingslag (1992:1433)

SAMETINGETS FÖRVALTNINGSANSVAR FÖR SAMISK KULTUR

Sametinget är förvaltningsmyndighet inom rennäringens områden och för samisk kultur⁸. Förvaltningsansvaret omfattar både ett politiskt ansvar och myndighetsansvar.

I detta handlingsprogram beskriver Sametinget vad som ingår i förvaltningsansvaret för samisk kultur. Det är ett omfattande ansvarsområde som är i akut behov av utökade resurser för att kunna bibehålla, stärka och utveckla ett levande samiskt kulturliv.

Sametinget konstaterar att förvaltningen (ansvar och resurser) av de samiska kulturfrågorna för närvarande är utspridd på ett flertal statliga myndigheter, såsom Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelserna, Regionerna, Institutet för språk och folkminnen med flera. Fragmentiseringen av de samiska kulturfrågorna medför en risk för att frågorna får en lägre prioritering inom dessa verksamheter.

Sametingslagen⁹ pekar tydligt ut Sametingets ansvar och roll när det gäller samisk kultur men fortfarande, 25 år efter inrättandet av Sametinget, har myndigheten inte det fulla ansvaret för frågor som rör samisk kultur, kulturarv och kulturmiljö trots att det samiska folket har erkänts som folk i Sverige och som urfolk med rätt till självbestämmande. Fortfarande frodas en strukturellt diskriminerande syn på samernas förmåga att själva ta ansvar.

Sametinget kommer därför att framföra krav till regeringen att samla förvaltningsansvaret och resurserna för samiska kultur- och kulturarvsfrågor, det vill säga alla de frågor som beskrivs i föreliggande handlingsprogram, hos Sametinget. Det är hos Sametinget kunskap och kompetens om dessa frågor finns. Sametinget ska också verka för ett särskilt skydd i lagstiftningen för samiska kulturarv. Då våra marker ständigt hotas av exploateringar finns behov av att dokumentera samiska kulturarv genom exempelvis fornminnes- och fältinventeringar.

Inledning

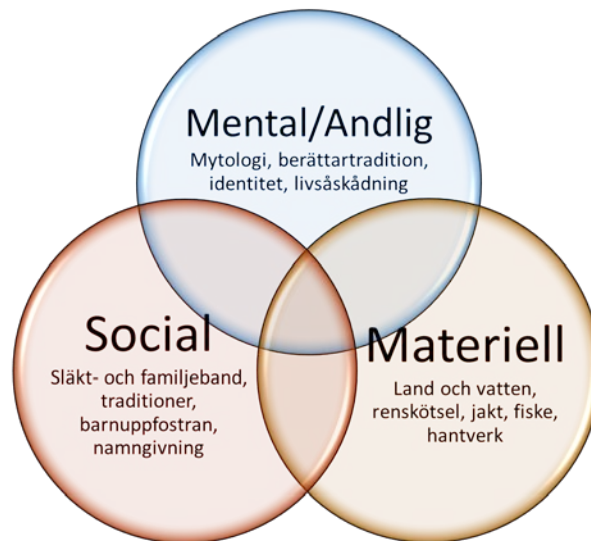
I det första avsnittet beskrivs samisk kultur. I det andra avsnittet redovisas de ekonomiska ramarna samt de styrdokument som reglerar Sametingets bidragsgivning. I det tredje avsnittet ges en översikt av internationella konventioner och offentligt stöd för samisk kultur.

⁸ 1 §, Förordningen (2009:1395) med instruktion för Sametinget

⁹ 2 kap, 1 §, sametingslag (1992:1433)

SAMISK KULTUR

Grunden för samisk kultur är att alla delar av tillvaron hör samman i en naturlig enhet¹⁰. Samisk kultur innefattar en materiell, social och mental/andlig dimension¹¹.



I den materiella dimensionen ingår bland annat land och vatten, renskötsel, jakt, fiske och hantverk. Den sociala dimensionen inrymmer exempelvis släkt- och familjeband, traditioner, barnuppfostran, och namngivning. I den mentala/andliga dimensionen återfinns mytologi, berättartradition, identiteten, livsåskådning, osynliga regler om hur man betar sig. Något som de som lever i kulturen behärskar men som är svårt att förstå och koda för en utomstående.

Vi ser oss själva som en naturlig del av det eviga kretsloppet.¹² Vi är historia, nutid och framtid på en och samma gång. Samisk kultur har ett holistiskt perspektiv som innefattar såväl nutida kulturuttryck som kulturarv och kulturmiljö.

Samisk kultur har sitt ursprung i den traditionella samiska kunskapen och förhållningssättet till naturen. Ett levnadssätt som kan ta sig i uttryck i en familjebaserad renskötsel där årstidernas växlingar och renens vandring mellan de olika betesmarkerna styr vardagen eller i en vardag som påverkas av tillgången till fisk och jaktbart vilt. I den familjebaserade livsstilen är hela familjens alla verksamheter, kunskaper och ekonomi betydelsefulla. Renen och renskötsel, jakt och fiske, det naturnära levnadssättet, språket och släkten är fortfarande idag en viktig grund för både det traditionella och det innovativa samiska konst- och kulturlivet.

Samiska kulturuttryck innefattar såväl de konstnärliga uttrycken som institutionernas, föreningarnas och organisationernas verksamheter. En av kulturens och konstens viktigaste

¹⁰ Samisk kulturpolitik i ett nordiskt perspektiv, Mannela Gaup Karin, Vaartoe- Centrum för samisk forskning, Umeå universitet, 2007

¹¹ Kulturen som språngbräda, Jernström Elisabet och Johansson Henning, Studentlitteratur, 1997

¹² Visit Sápmi (www.visitsapmi.org)

uppgifter är att ta upp svåra frågor som berör oss. Samisk litteratur, scenkonst, jojk, film samt bild- och formkonst uttrycker och berättar om våra livsvillkor.

Samiska kulturinstitutioner, organisationer, föreningar och kulturcentra bidrar till en känsla av sammanhang. Forskning visar att en känsla av sammanhang gör människor bättre rustade att möta ohälsa¹³.

För Sametinget är det viktigt att skapa förutsättningar för att stärka och utveckla ett levande samiskt kulturliv för att uppnå en livskraftig och hållbar samisk livsmiljö¹⁴, i enlighet med Sametingets livsmiljöprogram Eallinbiras. Ett levande och starkt samiskt kulturliv stärker samisk samhörighet och identitet samtidigt som kulturen bidrar till ett aktivt lokalsamhälle där folk vill leva och bo. Kulturaktiviteter har därför en viktig roll i det samiska samhället. Samisk kulturutövning skapar tillhörighet, trivsel och livskvalitet men även arbetsplatser med samisk kultur som grund.

Samisk kultur måste ses ur ett helhetsperspektiv som innefattar både den man *är* och det man *gör*. Det är en utmaning för Sametinget att öka förståelsen för det samiska helhetsperspektivet på ett levande samiskt kulturliv i förhållande till majoritetssamhällets syn på kultur.

SAMISKT KULTURARV

Sametinget definierar kulturarv på följande sätt:

”Med det samiska kulturarvet menas det samiska folkets kultur och historia i en geografisk kontext¹⁵. Kulturarvet återspeglar en sounnen tid samtidigt som det är basen för ett tankesystem och dagens levande samiska kultur.”

Det samiska kulturlandskapet består av tre delar som alla behövs för att ge en helhetsbild. De tre komponenterna är:

- Det materiella kulturarvet: alla fysiska spår i landskapet.
- Det immateriella kulturarvet: berättelser, sägner, platser med speciell betydelse, traditionell samisk kunskap, de samiska språken. Det vill säga allt det som inte lämnar några fysiska spår, det som någon måste berätta om.
- Det biologiska kulturarvet: det som visar hur människan har nyttjat naturen såsom renvallar och barktäkter.

De samiska språken är en viktig del av det immateriella kulturarvet. Språket är djupt kopplat till oss som människor¹⁶, det hjälper oss att definiera vilka vi är. Språket är kopplat till välmående, att förlora sitt språk är att förlora en del av sig själv. Vi samer har levt i

¹³Se länk: http://www.lakartidningen.se/OldWebArticlePdf/3/3645/LKT0613s1054_1054.pdf

¹⁴ Eallinbiras- Sametingets livsmiljöprogram, antaget av Sametingets plenum 2009-02-19, § 11

¹⁵ Det samiska kulturlandskapet- Program för att bevara, bruka och utveckla samiska kulturlandskap 2015-2020, Duoddaris nr 28, Åjtte, Svenskt fjäll- och samemuseum

¹⁶ Sametingets språkpolitiska handlingsprogram, antaget av plenum 2016-05-31 –06-02,

Sápmi/Sábme/Sábmie/Saepmie sedan urminnes tider. De samiska språken innehåller begrepp, ord och uttryck som förklarar de mentala, sociala och materiella dimensionerna av vår kultur och vårt samhälle. I våra språk vilar vår värdegrund och livsåskådning, vår djupa kunskap om levnadsförhållanden och vår starka koppling till vårt land och naturen. De samiska språken delar sin historia med andra koloniserade urfolksspråk i världen och har genom tiderna varit offer för språkmord, vilket i sin tur medfört att våra språk räknas som hotade språk. När språkstrukturer bryts och urfolksspråk byts ut mot dominanta språk, så följer ofta också ett dominant kulturellt ramverk som börjar ta över. Om de samiska språken försvinner raderas också vår kultur ut.

I regeringens proposition Kulturarvspolitik¹⁷ belyser man det faktum att kulturarv skapas och omskapas löpande, att det är en process som leder fram till att vissa företeelser värderas som viktiga och väljs ut för att få kulturarvsstatus. Dessa processer handlar om vem som besitter makten att värdera. Genom historien har föremål och kulturmiljöer som exempelvis stödjer nationsbyggande värderats högre än det som utmanat denna ordning. Det är dessa värdeskalor och strukturer som påverkat hur människor förstår historien.

Kulturarvet bidrar till skapandet av identiteter och därmed också en känsla av gemenskap¹⁸. Människor utgår från sitt förflutna för att förstå sin plats i tillvaron. Det immateriella kulturarvet har stor betydelse för identiteten exempelvis vad gäller värderingar, världsbilden och berättelser om var man kommer ifrån.

Den strukturella rasismen och diskrimineringen som vi samer utsatts för har resulterat i att de samiska språken och kulturen har försvunnit på många platser i Sápmi¹⁹. Regeringen har aviserat att fortsätta arbetet med att främja våra möjligheter att behålla och utveckla vårt eget kultur- och samfundsliv och stärka vår rätt till självbestämmande. Sametinget anser, i likhet med regeringen, att det samiska folkets historiska och nutida närvaro samt de samiska språken och kulturen aktivt behöver synliggöras i Sverige såväl i egenskap av det egna kulturarvet som en del av Sveriges gemensamma kulturarv samt som en naturlig del av berättelsen om Sverige igår, idag och i framtiden.

SAMISKT ARKIV

Idag finns det ingen myndighet i Sverige som har det specifika ansvaret för arkivmaterial på de samiska språken²⁰. Detta trots att den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk²¹ anger att när det gäller kulturell verksamhet och kulturella inrättningar ska staterna uppmuntra och/eller underlätta upprättandet av organ med uppgift att insamla samt förvara, presentera eller offentliggöra verk framställda på landsdels- eller minoritetsspråk. Sametinget bör få uppdraget och det ska innefatta allt samiskt arkivmaterial, även det material som är framställt på svenska eller andra språk. Detta med hänsyn till den kolonisering av såväl land, kultur och språk som skett i Sápmi.

¹⁷ Proposition 2016/17:116, s 59

¹⁸ Proposition 2016/17:116, s 66

¹⁹ Proposition 2016/17:116, s 75

²⁰ Proposition 2016/17:116, s 176

²¹ Artikel 12.1, g

SAMISK KULTUR SOM NÄRING

Inom det samiska kulturlivet växer nya näringar fram. Begreppet kulturella och kreativa näringar (KKN) innefattar enligt Tillväxtverkets definition²² följande områden: arkitektur, dataspel, design och formgivning, film, foto, konst, kulturarv, litteratur, media och marknadskommunikation, mode, musik, scenkonst, slöjd och hantverk samt upplevelsebaserat lärande. Utöver detta anser Sametinget att matkultur också är en del av dessa näringar.

Många samiska konst- och kulturarbetare, som livnär sig på kulturella näringar, bor i glesbygd. Detta är ett område med stor utvecklingspotential som inte bara är till fördel för den enskilde kulturarbetaren men också till fördel för utvecklingen av landsbygden.

Inom duodji förekommer plagiering av samiska alster som marknadsförs som "sameslöjd". Det är en stor uppgift för det samiska samhället att finna ett acceptabelt skydd för duodji och därmed säkra avsättningen för samernas produkter. Ett ökat utbud av samiska produkter kan vara avgörande för bibehållande av den samiska kulturen och näringsverksamheten.

Detta område ligger huvudsakligen under Sametingets näringsnämnds ansvar men tangerar också kulturnämndens ansvarsområde.

EKONOMISKA RAMAR

Sametinget erhåller medel ur anslaget 1:2²³, ap. 5 *Bidrag till samisk kultur* från kulturdepartementet²⁴ samt bidrag till samisk kultur och samiska organisationer från samefonden. Bidraget från samefonden har uppgått till cirka 5 miljoner den senaste tioårsperioden.

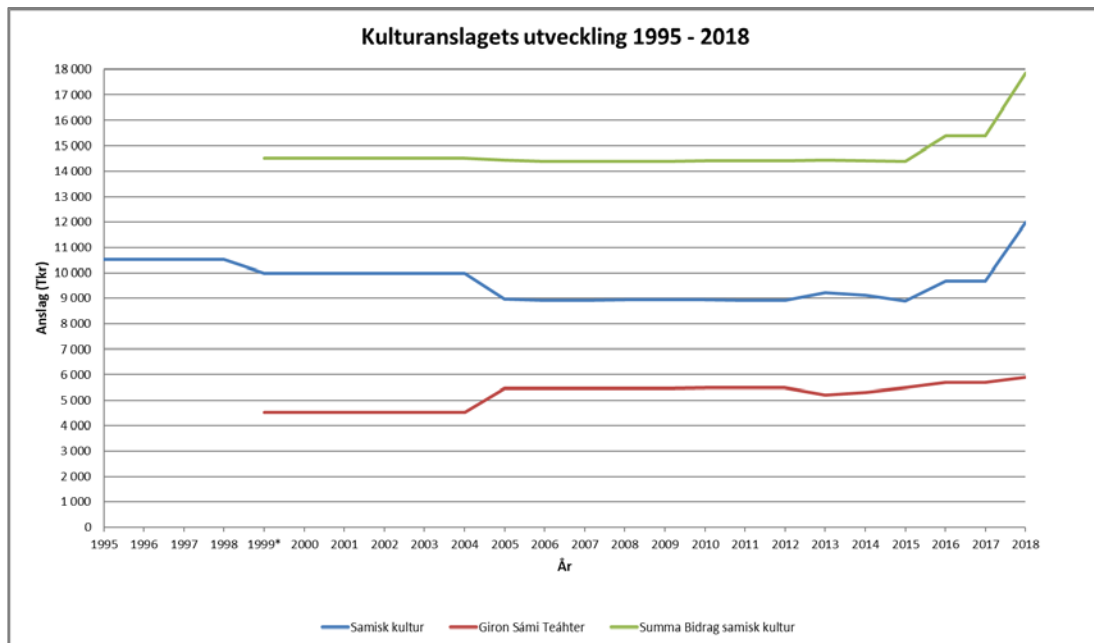
Kulturanslaget uppgår år 2018 till 17 878 000 kr. Det innebär en historisk höjning med 2 501 000 kr från föregående år. Ändå har inte anslaget kommit ikapp inflationen sedan 1999 då anslaget uppgick till 14 515 000 kr. Vid hänsyn till inflationen²⁵ skulle kulturanslaget år 2017 uppgått till en summa av 18 100 000 kr. Utöver kostnadsuppräknningen måste man också ha de utökade verksamheterna i åtanke och det medföljande utökade behovet av resurser jämfört med 1999.

²² Tillväxtverkets Rapport *Förutsättningar för kulturella och kreativa företag- Företagens villkor och verklighet 2014*, Ordförrådet, Stockholm 2015, s 9

²³ Anslag 1:2, Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete.

²⁴ Regleringsbrev 2018 avseende Sametinget, Kulturdepartementet

²⁵ SCB:s prisomräknare: <http://www.scb.se/Pages/PricesCrib.aspx?id=258649>



EGET ANSLAG TILL SAMISK KULTUR

Sametinget anser att ap. 5 *Bidrag till samisk kultur*, i anslaget 1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete, ska vara ett eget anslag till samisk kultur i kommande budgetproposition och regleringsbrev. Detta för att tydliggöra vilka medel som faktiskt fördelas till samisk kultur och för att klargöra Sametingets roll som förvaltningsmyndighet för samisk kultur samt för att uppmärksamma samernas urfolksstatus i Sverige.

I budgetpropositionen 2018²⁶ anges att Sametinget ska bidra till utvecklingen av ett starkt- och mångfaldigt konst- och kulturliv, synliggöra den levande samiska kulturen i det offentliga rummet och skapa förutsättningar för en stabil infrastruktur för samiska kulturinstitutioner. Det särskilda stödet till samisk kultur ska möjliggöra för samiska folket att själva kunna förmedla sin historia, sitt språk, sin identitet och sitt kulturarv. För att uppnå målet om en levande samisk kultur är språket avgörande. Vidare anges att den traditionella kunskapen utgör basen för samisk identitet och samisk kultur.

Sametinget anser, i enlighet med regeringen, att behoven av utvecklingsinsatser inom de olika samiska kulturyttringarna är mycket stora. Exempelvis inom bild- och formkonst, duodji och design, scenkonst, litteratur, jojk, musik och film. Även de samiska kulturinstitutionerna, organisationerna och föreningarna redovisar årligen långt större behov än vad Sametinget kan ge bidrag till. Utvecklingsåtgärder och insatser har fått stå tillbaka under många år på grund av Sametingets avsaknad av ekonomiska resurser.

Sametinget konstaterar att trots att bidraget till samisk kultur höjts budgetåret 2018 så är kulturanslaget inte tillräckligt för att genomföra uppdraget som förvaltningsmyndighet för samisk kultur.

²⁶ Budgetproposition 2018, 2017/18:1, Utgiftsområde 1 Rikets styrelse, s 35-36

Sametinget avser därför att fortsättningsvis prioritera arbetet för utökad kulturanslag under innevarande mandatperiod. Om inte anslaget för samisk kultur höjs kan inte Sametinget uppnå de kulturpolitiska målen eller realisera regeringens mål för samisk kultur.

STYRDOKUMENT

Kulturnämndens verksamhet regleras av *Arbetsordning för Sametingets styrelse och nämnder*²⁷ samt *Kulturnämndens delegationsordning*²⁸. Kulturnämndens bidragsgivning regleras av *Regler och anvisningar för Sametingets kulturnämnds bidragsgivning*²⁹. Ärenden ska handläggas effektivt, objektivt och rättssäkert³⁰.

INTERNATIONELLA KONVENTIONER OCH OFFENTLIGT STÖD TILL SAMISK KULTUR

Redan 1977 erkände Sveriges riksdag samernas urfolksstatus³¹ vilket innebar att samerna har rätt till kulturellt självbestämmande. Något som bekräftades genom etableringen av Sametinget 1993 och fastställdes i den reviderade grundlagen 2011, där samerna erkändes som ett folk³².

Vid Sveriges anslutning till Europeiska unionen år 1994 bilades till anslutningsfördraget *Protokoll 3: om det samiska folket*³³ i vilken Sverige erkände de förpliktelser och åtaganden staten har gentemot det samiska folket enligt nationell och internationell rätt. Vidare konstaterade Sverige att staten är fast besluten att bevara och utveckla det samiska folkets försörjningsmöjligheter, språk, kultur och levnadssätt samt att Sverige tar hänsyn till att den samiska kulturen och samernas försörjningsmöjligheter är beroende av primära förvärvskällor som renskötsel i traditionella områden för samisk bosättning.

I minoritetsspråkslagen regleras det allmännas ansvar att möjliggöra för minoriteterna att utveckla sin kultur: *”Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter*

att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt”.³⁴

²⁷ Antagen av Sametingets Plenum 23-26 oktober 2012, § 43

²⁸ Antagen av Sametingets styrelse 2017-12-20–21, § 206

²⁹ Antagen av Sametingets styrelse, 2017-10-04–05, § 147

³⁰ 7 § förvaltningslagen (1986:223)

³¹ Proposition 1976/77:80, bet 1976/77:KrU43, Se länk:

<http://www.regeringen.se/artiklar/2015/06/samerna---ett-folk-och-urfolk/>

³² 1 kap 2 §, *regeringsformen* (1974:152)

³³ Se länk: http://www.eusverige.se/assets/sverige_mfl_anslutning.html#0352020030

³⁴ 4 §, lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Det finns en rad internationella konventioner och deklARATIONER som Sverige har undertecknat och som tydliggör Sveriges åtaganden vad gäller bevarande och utveckling av samisk kultur.

I FN:s *internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1966)*³⁵ anges att alla folk har rätt till självbestämmande. Med stöd av denna rätt får de fritt bestämma sin politiska ställning och fritt fullfölja sin ekonomiska, sociala och kulturella utveckling (*artikel 1, p.1*).

UNESCO:s *deklaration om kulturell mångfald (Universal Declaration on Cultural Diversity, 2001)* definierar kultur som en samling säregna, andliga, materiella, intellektuella och känslomässiga drag i ett samhälle eller en social grupp, som omfattar konst, litteratur, levnadssätt, sätt att leva samman på, värdesystem, traditioner och tro.

Urfolksdeklarationen, artikel 11 (2007) formulerar rätten för urfolk att praktisera och revitalisera sin kultur och tradition. Staterna ska verkställa (i lagstiftning) särskilda positiva åtgärder för att säkra att urfolk kan delta i beslutsprocesser som kan beröra deras samhälle, levnadssätt och kultur.

Barnkonventionen, artikel 30 (1989) nämner explicit urfolk. Barn som tillhör ett urfolk ska inte berövas rätten att utöva sin egen kultur, bekänna och praktisera sin egen religion eller sitt eget språk.

Det råder inget tvivel om att svensk lagstiftning samt internationella konventioner och deklARATIONER ställer krav på staten att stärka och främja den samiska kulturen.

Sametingets kulturpolitiska mål 2018-2021

Sametinget har för perioden 2018-2021 utformat två horisontella övergripande mål och åtta kulturpolitiska delmål som utgör ramarna och den politiska inriktningen för verksamheter och projekt som Sametinget avser prioritera.

ÖVERGRIPANDE VISION FÖR DEN SAMISKA KULTUREN

Det samiska samhället har en stark och levande samisk kultur med en mångfald av konst- och kulturyttringar förankrade både i tradition och modernitet. Traditionell samisk kunskap utgör grunden både för det traditionella liksom det innovativa samiska konst- och kulturlivet.

³⁵ Sverige ratificerade konventionen 1971, den trädde i kraft 1976.

HORISONTELLA MÅL FÖR DEN SAMISKA KULTUREN

Sametingets två horisontella mål ska genomsyra alla verksamheter och projekt som beviljas bidrag.



DE SAMISKA SPRÅKEN

Sametingets vision³⁶ är att:

"alla samer kan tala, läsa och skriva samiska. De samiska språken är levande och välmående språk som används och värdesätts i samhället".

Utifrån våra livsvillkor i detta område har våra samiska språk uppstått och utvecklats. Samiskan innehåller begrepp, ord och uttryck som förklarar de mentala, sociala och materiella dimensionerna av vår kultur och vårt samhälle.

De samiska språken är identitetsmarkörer och bärare av förhållningssätt, kunskaper och erfarenheter.³⁷ Genom att tillgängliggöra de samiska språken för både samisktalande och icke-samisktalande samer skapas positiva återverkningar för kommande generationer. Sametinget vill stödja kulturprojekt och verksamheter som stärker och utvecklar det samiska språkanvändandet.

JÄMLIKHET, JÄMSTÄLLDHET, DEMOKRATI, ÖPPENHET OCH SAMVERKAN

Sametinget stödjer verksamheter och kulturprojekt som främjar jämlikhet, jämställdhet, demokrati, öppenhet och samverkan. Sametinget vill, i enlighet med diskrimineringslagen³⁸, att alla samiska verksamheter och kulturprojekt som beviljas bidrag bidrar till att främja allas lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

³⁶ Sametingets språkpolitiska handlingsprogram, antaget av plenum 2016-05-31—06-02

³⁷ Sametingets projektrapport: Strategi för den framtida samiska scenkonsten i ett samnordiskt perspektiv (2013)

³⁸ 1 kap. 1 §, diskrimineringslag (2008:567)

I det samiska perspektivet på jämlikhet ingår även erkännandet av urfolksrättigheter. Detta perspektiv en viktig del i Sametingets arbete med jämlikhetsfrågor.

ÅTTA DELMÅL FÖR SAMISK KULTUR

TRADITIONELLA OCH GENUINA SAMISKA KULTURUTTRYCK OCH KULTURUTÖVANDE

Kulturnämnden anser att ett rikt och varierat samiskt konst- och kulturliv, baserat på traditionell kunskap, bidrar till ett rikare samiskt samhälle. En levande samisk kultur bidrar till en livskraftig och hållbar livsmiljö. Konst och kultur hjälper människor att förstå sitt förflutna och sin samtid. Den samiska kulturen med dess olika kultuttryck är en arena som möjliggör för oss samer att ställa svåra och konfliktfyllda frågor. Kulturen ger oss möjlighet att bekräfta och stärka oss individuellt och som ett folk.

KVALITATIVA OCH INNOVATIVA SAMISKA KULTURUTTRYCK OCH KULTURUTÖVANDE

Traditionell kunskap inom samisk kultur är en förutsättning för innovativa kulturuttryck och kulturutövande. Sametinget vill stödja samiska kulturprojekt av god konstnärlig och kulturell kvalitet genom att prioritera kulturprojekt som främjar både traditionell kunskap och konstnärlig och kulturell förnyelse och nytänkande.

Sametinget vill att bidrag som främjar och vidareutvecklar den samiska kulturen ska komma så många som möjligt i det samiska samhället till del. Kulturprojekt och kulturverksamheter som har stor spridning i det samiska samhället och som når många människor ska prioriteras.

SAMVERKAN OCH DIALOG

Sametinget vill stödja kulturprojekt där olika föreningar, organisationer, grupper och andra sammanslutningar samarbetar.

En positiv effekt av samverkansprojekt är att de skapar fler mötesplatser för samer. Det stärker och utvecklar samisk identitet och kultur. Något som är särskilt viktigt för samiska barn och unga. En stark och levande samisk kultur berikar också det omgivande samhället.

BARN OCH UNGA

Alla samiska barn och unga ska ha tillgång till ett rikt kulturliv som ger möjligheter till egna upplevelser och skapande. Utgångspunkten är FN:s barnkonvention. Genom att Sametinget

prioriterar barn och ungdomars kulturutövande stärks samiska barn och ungdomars identitet, medbestämmande och aktiva deltagande i samhällslivet.

Kulturprojekt riktade till barn och ungdomar ska särskilt stödjas då dessa bidrar till skapandet av trygga arenor för samiska barn och unga. Mötesplatser där de får möjlighet att stärkas i sig själv och i sin samiska identitet.

LEVANDE SPRÅK

Sametinget vill stödja kulturprojekt och verksamheter som stärker och utvecklar det samiska språkanvändandet i enlighet med de språkpolitiska målen.

Sametinget vill verka för att mer samisk text produceras i tidningar och andra medier för att tillgängliggöra och stärka de samiska språken. Sametinget stärker språkutvecklingen genom att främja utgivning av tidningar, litteratur, musik, film och produktion av teaterföreställningar på de samiska språken.

ÁRBEDIEHTU

Árbediehtu – traditionell kunskap, har en central roll i det samiska samhället. Den traditionella kunskapen förs vidare från generation till generation till exempel genom muntligt berättande, renskötsel, slöjd, jakt, fiske och traditionella sedvänjor. Inom árbediehtu utgör förhållandet natur-djur-människa-kultur grunden³⁹.

Viktiga beståndsdelar i den traditionella kunskapen och samisk livsmiljö är arv, traditioner, sedvänjor och levnadssätt. En kunskap som ger oss vägledning på såväl ett materiellt plan som på ett andligt plan. Inom árbediehtu råder inga motsatsförhållanden mellan det praktiska/materiella och det andliga/ immateriella, inte heller mellan empiri/objektivitet och det heliga/intuitiva. Árbediehtu inkluderar kunskap som används idag och kunskaper som vidareutvecklas.

Sametinget anser det viktigt att stärka, utveckla och sprida árbediehtu i det samiska samhället. En levande och stark traditionell kunskap inom kulturuttryck och kulturutövande bidrar till att stärka det samiska konst- och kulturlivet.

Stora delar av det samiska kulturlivet; språket och överföring av traditionell kunskap mellan generationer bärs upp av samiska kvinnor. Kvinnorna har också varit förgrundsgestalter i den samiska organiseringen och i den samiska rättsskampen⁴⁰.

Det förflutna har ett inflytande över vad vi har förmåga att tänka och göra idag. Människor påverkar själva sin historia men de påverkar den inte under omständigheter som de själva valt. Genom att bättre förstå vår egen plats i tiden kan vi skapa bättre förutsättningar för

³⁹ *Árbediehtu/Árbbediehto/Aerpimaahtoe*, Sametingets policydokument för traditionell kunskap.

⁴⁰ Se länk: https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/nissonolbmot_lear_samekultuvrra_guoddit/10106915

förändring. Därför anser Sametinget det extra viktigt att främja verksamheter och projekt som bidrar till att bevara och lyfta fram det samiska kulturarvet.

LIVSKRAFTIGA KULTURINSTITUTIONER, FÖRENINGAR OCH ORGANISATIONER

Sametinget anser det viktigt att främja livskraftiga kulturinstitutioner, föreningar och organisationer. Stärkandet och uppbyggnaden av deras verksamheter är en grundförutsättning för ett starkt och levande samisk konst- och kulturliv. De som idag får verksamhetsbidrag arbetar med frågor som rör scenkonst, slöjd- och konsthantverk, litteratur, utveckling av kulturella näringar, idrott, samiska näringar, språkrevitalisering, árbediehtu - traditionell kunskap och samisk matkultur.

Samiska institutioner, organisationer och sameföreningar finns i hela Sverige och deras verksamhetsområde omfattar hela den svenska sidan av Sápmi. De bidrar med sakkunskap inom respektive kulturområde. En kunskap som bidrar till att stärka och utveckla samiskt konst- och kulturliv men även till att motverka ohälsa och till utvecklingen av den regionala profilen och näringslivet.

NATURNÄRA LEVNADSSÄTT - VIKTIGA KULTURBÄRARE

Sametinget stödjer naturnära levnadssätt där renskötsel, jakt och fiske är viktiga för den samiska kulturen och den samiska identiteten.

Renen och renskötseln är avgörande för en stor del av den samiska kulturen. Detta visar sig inte minst i renens betydelse för slöjden. På samma vis är jakten och fisket en viktig kulturell grund för många samer.

Sametinget anser det viktigt att samtliga samiska kulturbärare stärks och utvecklas för att skapa ett starkt och rikare samiskt samhälle.

Fördelning av medel 2018-2021

För att uppnå Sametingets kulturpolitiska mål avser Sametinget att kartlägga den samiska kulturen dels för att bättre kunna nå ut till de samiska kulturutövarna och att kunna synliggöra effekterna av bland annat Sametingets fördelning av bidrag. Vidare finns det behov av att fortsättningsvis göra omvärldsanalyser och kontinuerliga uppföljningar av Sametingets kulturverksamhet.

Sametinget avser även arbeta med tematiska utlysningar av projektbidrag, undersöka förutsättningar för stipendier till kulturutövare och att stärka grunden för den samiska kulturen – nämligen de samiska kulturinstitutionerna, föreningarna och organisationerna.

VERKSAMHETSBIDRAG 2018-2021

Verksamhetsbidrag beviljas idag till samiska kulturinstitutioner, organisationer, föreningar, samegårdar och kulturcentra. Genom sin närhet till den samiska allmänheten, sin sakkunskap, sitt arbete med aktuella samiska samhällsfrågor och arrangemang som stärker sammanhållningen såväl lokalt som i hela det samiska samhället bidrar dessa verksamheter till utvecklingen och stärkandet av samiskt konst- och kulturliv. Det överordnade målet med verksamhetsbidragen är att stärka samers känsla av sammanhang och därmed uppnå ett mer livskraftigt samiskt samhälle.

SAMISKA KULTURINSTITUTIONER

Samiska centrumbildningar och kulturinstitutioner är mycket viktiga aktörer i det samiska samhället. Uppbyggnaden av dessa institutioner är viktiga för utvecklingen och stärkandet av såväl samisk kultur som samiska näringar och det samiska samhället.

GAALTIJE

I det sydsamiska området utgör Gaaltije - sydsamiskt kulturcentrum såväl en arena för samisk konst och kultur som en källa till information om det sydsamiska samhället och en mötesplats. Gaaltije är en viktig resurs för samisk kultur, för revitaliseringen av det sydsamiska språket och för att skapa tillväxt på samiska villkor.

SAMISK SCEN- OCH BERÄTTARKONST

Den samiska scenen rymmer såväl teater som dans och rörelse, jojk, traditionell berättarkonst och musik⁴¹. Den samiska scenkonsten har ett ansvar som samiskspråkig arena, att bevara och utveckla de samiska språken i sin verksamhet. En viktig uppgift för scenkonsten är att göra den samiskspråkiga scenen tillgänglig för dem som inte har språket, något som med den nya tekniken är fullt möjligt. För utvecklingen av den samiska scenkonsten är ett djupare samarbete med såväl andra samiska teatrar som med urfolksteatrar världen över nödvändigt.

Sametinget anser det angeläget att Giron Sámi Teáhter turnerar med produktionerna i det samiska samhället för att öka tillgängligheten av samisk teater för samer.

Sametinget betonar vikten av en utökad budget för samisk scen- och berättarkonst. Detta för att möjliggöra utvecklingen av den samiska scenkonsten och för att nå målet med en samiskspråkig, turnerande teater med hög konstnärlig kvalitet. Målsättningen är att Giron Sámi Teáhter uppnår en ställning som samisk nationalscen på svensk sida Sápmi.

Sametinget anser det viktigt att skapa förutsättningar för utbildning och kompetensutveckling av skådespelare och andra scenkonstarbetare. En fråga som kan möjliggöras vid bildandet av en samisk nationalscen.

⁴¹ Projektrapport: Strategi för den framtida samiska scenkonsten i ett samnordiskt perspektiv, Blind Heilmann Elisabeth, 2013. Se länk: https://www.sametinget.se/64399?file_id=1

DUODJI

Sameslöjdstiftelsen Sámi Duodji har det överordnade ansvaret för utveckling av duodji och konsthantverk. Duodjin utvecklas ständigt. Idag finns ett antal verksamheter som tangerar området, exempelvis design, formgivning och konsthantverk.

Inom duodji finns stora behov av utökade resurser. Detta för att Sámi Duodji på allvar ska kunna stärka och utveckla förutsättningarna för duodji- och konsthantverk. Stiftelsen är ett rådgivande och stödjande organ för de enskilda slöjdarna och konsthantverkarna. Dels möjliggörs en utveckling för enskilda utövare genom bland annat en arbetsstipendieordning, dels har Sámi Duodji i uppgift att initiera kompetensutveckling, bistå med nätverk och marknadsföring samt vara pådrivande vad gäller utveckling av duodji som näring samt forskning på duodji-området.

Det är viktigt att Sametingen gemensamt stödjer arbetet med att finna former för skydd av traditionella samiska duodjiformer och mönster samt att samisk design stärks och utvecklas. Sametinget ämnar arbeta med att förbättra förutsättningarna för duodji som kultur och näring.

SAMISKA MEDIER

Enligt presstödsförordningen⁴² krävs en abonnerad upplaga på 750 exemplar för en samisk dagstidning. Det redaktionella innehållet ska till minst 25 procent vara skrivet på samiska⁴³. Kravet är vidare att huvudredaktionen ska vara lokaliserad på svensk sida och att tidningen i huvudsak distribueras inom Sverige⁴⁴. Det finns fortfarande inga dagstidningar på samiska på svensk sida. Sametinget anser att kravet på abonnerad upplaga är för högt ställt och att kravet på att huvudredaktionen ska vara lokaliserad på svensk sida av Sápmi inte är realistiskt. Sametinget vidhåller fortfarande, i enlighet med förstudien som överlämnades till regeringen 2011⁴⁵, att presstödet till samiska dagstidningar bör samordnas mellan de nordiska länderna så att stödberättigade tidningar kan spridas till hela det samiska språkområdet.

Vår intention är att arbeta för en samnordisk samiskspråkig dagstidning⁴⁶. Sametinget avser att aktivt arbeta för att samiska medier får tillräckliga resurser av det statliga presstödet för att kunna tillgodose det samiska folkets behov av nyhetsförmedling, samhällsbevakning och opinionsbildning samt möjlighet att vara demokratiskt delaktigt. Något som är avgörande för det demokratiska statskicket. Möjligheten att vara en informerad medborgare som har förutsättning att ta ställning i olika samhällsfrågor avgörs till stor del av tillgången på nyheter, fördjupade granskningar och debatt kring aktuella samhällsfrågor. Vi samer på svensk sida har inte samma möjligheter som samerna på norsk sida att få tillgång till samisk nyhetsförmedling, samhällsbevakning och opinionsbildning. Samerna i Sverige är hänvisade till svenska medier som inte prioriterar viktiga samiska samhällsfrågor. Därmed har inte vi

⁴² 2 kap, 1 §, 1st, p 1, presstödsförordningen (1990:524)

⁴³ 2 kap, 8 §, presstödsförordningen (1990:524)

⁴⁴ 2 kap, 11 §, presstödsförordningen (1990:524)

⁴⁵ Förutsättningar för gränsöverskridande tidningssamarbete på samiska och meänkieli

⁴⁶ Remissvar från Sametinget på slutbetänkandet "Översyn av det statliga stödet till dagspressen" (SOU 2013:66) Dnr 2013-1389

likvärdig möjlighet att vara demokratiskt delaktiga i frågor som berör oss som den övriga svenska majoritetsbefolkningen.

Hur en framtida dagstidning publiceras är idag en öppen fråga. Utvecklingen går mot tidningar i digitalt format, vilket sannolikt är till gagn för det samiska folket som bor utspritt på en stor geografisk yta uppdelad av nationsgränser.

Den kategori av tidningar som får verksamhetsbidrag idag är samiska tidskrifter. Idag finns ungdomstidskriften Nuorat som kommer ut med fyra nummer per år⁴⁷ och magasinet Samefolket som ger ut sju nummer per år⁴⁸. Dessa bör motiveras att ta ett större ansvar för de samiska språken. Utöver verksamhetsbidraget finns det möjlighet att söka produktionsbidrag från Kulturrådet.

Sametingets roll när det gäller samiska medier är att bereda förutsättningar för samiska medier att existera och att prioritera samisk språkanvändning genom att exempelvis text på samiska ger en högre kvot vid beräkning av bidrag. För denna mandatperiod är det fortsättningsvis ett krav att minst 25 % av det redaktionella innehållet ska utgöras av text skriven på någon/några av de samiska språken samt att målgruppen för tidningen är samer, för att man ska ha rätt att erhålla verksamhetsbidrag. Detta är en nödvändighet för att uppnå de intentioner Sametinget har för samisk språkutveckling.

Sametinget ser ett stort behov av att utökade resurser till tidningar som ges ut på de samiska språken. För de samiska tidskrifterna tillkommer, utöver kostnader för sedvanlig tidningsproduktion på ett språk, kostnader för artiklar och översättningar till de fyra samiska språken.

Utöver tidningarnas behov finns det behov av mer resurser och sändningstid för etermedia. Sametingets vision är enligt det mediepolitiska handlingsprogrammet⁴⁹ att vi samer ska känna oss respekterade i det svenska samhället och att det finns god kunskap om vårt samhälle och vår kultur. Här spelar medierna en stor roll. Det övergripande målet är att:

- *”Etablera egna samiska medier med hänvisning till FN:s förklaring om urfolks rättigheter⁵⁰:*
 1. *Urfolken har rätt att upprätta sina egna medier på sina egna språk och att ha tillgång till alla former av icke-urfolksmedier utan diskriminering.*
 2. *Staterna ska vidta effektiva åtgärder för att trygga att offentligt ägda medier vederbörligen återger urfolkens kulturella mångfald. Utan att inkräkta på att full yttrandefrihet tillgodoses, bör staterna uppmuntra de privatägda medierna att på ett riktigt sätt återge urfolkens kulturella mångfald.”*

⁴⁷ <http://nuorat.se/min-birra-om-nuorat/>

⁴⁸ <https://samefolket.se/om-samefolket/>

⁴⁹ Antagen av Sametingets plenum 2013-02-19--21

⁵⁰ Artikel 16, FN:s deklARATION om urfolks rättigheter (UN declaration on the rights of indigenous peoples), 2007. Se länk: http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf

SAMERNAS BIBLIOTEK

Sametinget gjorde år 2003 en biblioteksutredning⁵¹ om hur verksamheten ska organiseras i framtiden. Visionen var att det samiska specialbiblioteket ska vara en mötesplats för utveckling av de samiska språken, litteraturen och kulturen samt vara ett forum för debatt i den demokratiska processen och uppbyggnaden av det samiska självstyret. Syftet var att säkra samernas tillgång till läsning, information, bildning och upplevelser och genom detta stärka samernas identitet, språk, kultur och forskning. Planen skulle bidra till att öka förståelsen för samerna och samisk kultur.

En del områden har förbättrats sedan utredningen gjordes, bland annat inrättandet av samiskt språkcentrum på sydsamiskt område. Fortfarande finns dock mycket att göra för att uppnå den 15 år gamla visionen. Än idag finns bara ett fysiskt bibliotek; Samernas bibliotek i Jokkmokk. Som jämförelse kan nämnas att Sametingets bibliotek på norsk sida av Sápmi är nationellt specialbibliotek. Där finns tre utbildade bibliotekarier som arbetar med förvärv, katalogisering och utlåning.

Ett annat viktigt område är utvecklingen av samiska skolbibliotek vid sameskolorna samt tillgången till samiska läromedel.

År 2017 beslutade regeringen att uppdra till Sametinget att utvärdera och analysera verksamheten vid samernas bibliotek⁵² samt lämna förslag på ytterligare åtgärder för att vidareutveckla biblioteket. Uppdraget redovisades till regeringen i mars 2018.

Sametinget anser att det finns ett behov av att biblioteksverksamheten utvecklas samt att Sametingets biblioteksverksamhet har en central roll i arbetet med att revitalisera de samiska språken och stärka deras ställning i samhället. En levande och modern biblioteksverksamhet bidrar till en positiv utveckling för de samiska språken genom att synliggöra och tillgängliggöra den samiska litteraturen samt stödja de samiska språken inom utbildningsområdet. Utöver detta anser Sametinget att Samernas bibliotek har en viktig roll i att synliggöra våra berättelser, vår historia, våra nutida livsvillkor samt öka kunskapen om samiska frågor i det omgivande samhället. Detta i sin tur leder till ett starkare och mer livskraftigt samisk samhälle.

Sametinget anser det självklart att Samernas bibliotek ska tillföras nödvändiga resurser för att kunna utgöra ett kvalitativt kompetenscentrum som ger allsidig service till det samiska samhället och barn och unga i synnerhet men som också har möjlighet att bistå det omgivande samhället med service i arbetet att öka kunskapen om samer och samiska frågor.

SAMISK LITTERATUR

Sámi Girječálliid Searvi (SGS) bildades 1979 på norsk sida av Sápmi och har idag cirka 50 medlemmar från hela Sápmi⁵³. Samiska och samiskspråkiga författare, samiskspråkiga översättare och samiska traditionella berättare och jojkpoeter har möjlighet att bli medlem i

⁵¹ Plan för samiskt bibliotek i Sverige- rapport från biblioteksutredningen, 2003.

⁵² Regeringsbeslut 2017-09-28, Ku2015/02788/DSK, Uppdrag till Sametinget avseende Samernas Bibliotek

⁵³ <https://www.samidaiddar.no/index.php/om-samisk-forfatterforening-sgs.html>

föreningen. Föreningens syfte är bland annat att främja och synliggöra samisk litteratur och litteratur på samiska på nordisk nivå, etablera författarstipendier och andra bidragsordningar för samiska författare, förbättra villkoren för utgivning av samisk litteratur och att samarbeta med andra urfolksförfattare

Bágo- čálliid siebrie (Bágo) bildades 2014 på svensk sida av Sápmi. Bágo är en samisk skribent- och författarförening för samer som vill skriva. Föreningen arbetar för att synliggöra och förbättra villkoren för samiska författare och samisk litteratur. Medlemmarna finns i huvudsak på svensk sida av Sápmi. Föreningen arbetar också med föreningar och författare på andra nationella minoritetsspråk.

Föreningens syfte är att bedriva skriv- och läsfrämjande verksamhet med fokus på att stärka och utveckla produktionen av samisk litteratur, inklusive översättningar. Föreningen ska särskilt utveckla och stödja skribenters och översättares språkliga och litterära förmåga att uttrycka sig på samiska språk.

Statistiken för utgivna samiskspråkiga böcker på svensk sida har under lång tid varit mycket låg med 0,2 originalverk per år. Utvecklingen har sakta börjat vända mot det bättre med fler samiska författare och fler som vill och vågar skriva på samiska.

Sveriges författarförbund har i nära samråd med Bágo formulerat ett strategiprogram. Sametinget anser, i enlighet med strategiprogrammet, att samisk förlagsverksamhet bör stärkas, att en samisk författarutbildning bör etableras, att ett samiskt författar- och litteraturcentrum bör inrättas i Sápmi och att det nordiska och internationella samarbetet bör förbättras för att stärka samiska författares villkor.

Idag finns fyra samiska förlag på svensk sida av Sápmi. Då utgivning av samisk litteratur inte är en särskilt lönande verksamhet ägnar sig ofta dessa förlag åt en bredare verksamhet såsom filmproduktion, översättningar och musikutgivning. En del aktörer på svensk sida ägnar sig i huvudsak åt annan verksamhet men ger ut samisk litteratur ibland. Utöver detta finns förstås andra förlag i Sverige som ger ut samisk litteratur samt de samiska författare som ger ut en bok själva via så kallade books- on-demand företag.

Sametinget anser att situationen för samisk litteratur och samiskspråkig litteratur i synnerhet samt samiska läromedel fortfarande är mycket dålig. Sametinget bör tillföras nödvändiga resurser för att kunna stödja etablerandet av ett samiskt författar- och litteraturcentrum, fördela fler bidrag till bokutgivning men också för att kunna etablera stipendieordningar för såväl etablerade som nya författare. Utöver detta finns ett större övergripande problem i att det saknas resurser för revitalisering av de samiska språken. Många samer har helt förlorat sitt modersmål på grund av långvarig försvenskningsspolitik, andra har det talade språket men inte det skrivna. Här är också situationen akut.

Kulturrådet har fått i uppdrag av regeringen att under perioden 2017-2019 genomföra insatser som har syfte att främja utgivning och spridning av litteratur på de nationella minoritetsspråken. Uppdraget ska samordnas med Sametinget. Detta är ett bra initiativ men vi anser att när det gäller samisk litteratur bör uppdraget, tillsammans med nödvändiga resurser, fortsättningsvis överföras till Sametinget.

SAMISK FILM

Film är ett viktigt verktyg för att förmedla samiska berättelser, för att synliggöra våra livsvillkor i Sápmi och i det svenska samhället. Det är många människor i Sverige, som med hjälp av samisk film, har fått upp ögonen för att det finns ett urfolk i Sverige och att det finns en annan sida av landets historia som inte lyfts upp i ljuset.

International Sámi Film Institute (ISFI) bildades 2007 på norsk sida av Sápmi⁵⁴. ISFI:s vision är att öka kompetensen för filmproduktion i det samiska samhället och att få en bättre ekonomisk grund för att utveckla, producera och filma våra egna berättelser på de samiska språken. Det är viktigt för utvecklingen av en samisk filmindustri att det finns samiska filmproduktionsbolag som har äganderätten till de samiska filmprojekten. ISFI är en institution som arbetar för alla professionella filmarbetare över hela Sápmi. Nordiska samproduktioner är naturligt för den samiska filmindustrin. Institutet vill också främja samarbete med andra urfolksfilmarbetare och främja produktionen av filmer för samiska barn och unga.

Finansiering av ISFI sker via anslag från norska kulturdepartementet, Sametinget i Norge och Nordiska ministerrådet. Redan 2015 har Nordiska Rådet, med hänvisning till artikel 45 och 56 i Helsingforsavtalet, rekommenderat de nordiska regeringarna i Norge, Finland och Sverige att gå samman och finna en långsiktigt hållbar ekonomisk finansiering av International Sámi Filminstitute⁵⁵.

ISFI måste kunna vara huvudfinansiär av stora samiska filmproduktioner för att kunna fastställa villkoren och få till stånd en positiv utveckling inom den samiska filmbranschen. Filmverksamheten ökar explosionsartat årligen med ökande intresse för visningar, olika filmkulturella initiativ och större produktionsvolym. Ska ISFI kunna följa upp den ökade samiska filmverksamheten behövs ökade resurser.

ISFI har stöttat en rad prisbelönta samiska filmer, bland annat filmen *Sameblod* av Amanda Kernell som har vunnit flera utmärkelser, samt *Kaisa's Enchanted Forest* av Katja Gauriloff, som nyligen vann Jussi-priset för bästa dokumentär i Finland. ISFI:s målsättning för 2018 är att producera den första samiska barnfilmen, *Sáve – Jakten på sølvmynten*.

Regeringen har beslutat att fortsatt ge uppdrag till Stiftelsen Svenska Filminstitutet (SF) att stödja tillgången till film för barn på de nationella minoritetsspråken⁵⁶. Uppdragets syfte är att uppnå en bred spridning av det material som producerats inom ramen för det befintliga uppdraget som innebär att SF löpande ska främja tillgången till film för barn och unga på de nationella minoritetsspråken. Uppdraget ska bidra till att möta behovet av att bygga en språkmiljö i vardagen genom att det filmer som är producerade ska nå sin målgrupp.

Sametinget är positiv till insatsen men anser att större resurser måste tillföras International Sámi Filminstitute för att produktionen av kvalitativ samisk film ska uppnå en acceptabel nivå. Sametinget anser, i enlighet med Nordiska Rådet, att kulturdepartementet i Sverige bör

⁵⁴ <http://www.isfi.no/eng/about/isfi/>

⁵⁵ Nordisk Råd, Rek. 24/2015, Finansiering av internationalt samisk filminstitut (ISF)

⁵⁶ Uppdrag till Stiftelsen Svenska Filminstitutet att fortsatt stödja tillgången till film för barn på de nationella minoritetsspråken, Regeringsbeslut Ku2017/02116/DSK, 2017-10-12

bidra till den långsiktigt hållbara finansieringen av ISFI och att Sametinget bör vara den myndighet som fördelar bidraget.

ORGANISATIONER OCH FÖRENINGAR

De samiska organisationerna och sameföreningarna besitter en bred sakkunskap inom sina respektive intresseområden. De är viktiga aktörer i utvecklingen och stärkandet av samiskt konst- och kulturliv och det samiska samhället.

Den första samiska riksorganisationen, Lapska Centralförbundet, bildades år 1904 av Elsa Laula⁵⁷. Elsa föddes i Tärnaby år 1877. Hon tog realexamen och läste sedan vidare till barnmorska. När hennes far dog 1899 förlorade hennes familj sitt skatteland. Samerna trängdes undan alltmer och Elsa insåg att den enda vägen för att nå framgång för samernas intressen var att organisera sig. Vid bildandet av Lapska Centralförbundet valdes också Elsa till ordförande. Hon var en dåtidens feminist och frihetskämpe. År 1908 bosatte hon sig söder om Mosjön, i Norge. Där var hon med och startade den första sameföreningen på norsk sida. Tillsammans med Daniel Mortenson kallade hon till det första samiska landsmötet, den sjätte februari 1917 i Tråante (Trondheim). Det blev en manifestation mot myndigheter och förtryck. Året därpå anordnades det första samiska landsmötet på svensk sida av Sápmi i Staare (Östersund). När Elsa dog år 1931 hade Lapska Centralförbundet upphört på grund av medelsbrist, andra föreningar var inte så starka som hon hoppats på. Men idag vet vi att Elsa har betytt oerhört mycket för den samiska rättsskampen och för bildandet av starka samiska föreningar och organisationer som i sin tur lett till folkvalda Sameting.

SAMEFÖRENINGAR

Sveriges äldsta sameförening, Faepmien saemien sibrie/ Fatmomakke sameförening bildades år 1904 för att tillvarata samernas sociala, ekonomiska och politiska intressen.

En kvinnlig förgrundsgestalt som arbetade för det samiska föreningslivet var Karin Stenberg⁵⁸. Hon kämpade också för samiska rättigheter och för bevarandet av den samiska kulturen. Bland annat var hon en av dem som såg till att Arvidsjaur Lappstad, som enda lappstad i landet, blev bevarad. Karin var under många år en av de ledande krafterna i Arvidsjaur sameförening. Hon var också en av idégivarna till Samernas folkhögskola som startades 1943 i liten skala.

I Sverige finns idag ett trettiotal sameföreningar. Gemensamt för sameföreningarna är att de skapar en samhörighet bland samer i de områden där de verkar. De bidrar till en trygg plats där medlemmarna kan utöva, uttrycka eller ta del av samisk konst och kultur. Sametinget anser att sameföreningarna är viktiga lokala samlingspunkter som stärker samisk kultur och identitet på lokal nivå. De bidrar till att ge samerna i lokalsamhället en känsla av gemensamt sammanhang.

⁵⁷ Se länk: <http://www.samer.se/3619>

⁵⁸ Piteå-Tidningen, *Samekvinnan som såg till att Lappstaden bevarades*, Widman Nils, 2011-01-25

Definition: föreningar som bildats av samer för samer och som arbetar för att främja och stärka samisk kultur på lokal nivå.

Mål med fördelningen: Det ska finnas sameföreningar som anordnar aktiviteter som främjar möten mellan samer och som stärker kultur på lokal nivå.

Mätbara kriterier för måluppfyllning: Anordnande av aktiviteter som stärker kultur samt bidrar till att skapa mötesplatser för samer på lokal nivå

SAMEGÅRDAR

Sametinget anser att samegårdarna utgör viktiga lokala mötesplatser som främjar och stärker den samiska kulturen. Samegårdarna bidrar till att sprida kunskap om samisk kultur och samiska samhällsfrågor till det omgivande samhället genom sina olika arrangemang.

Definition: Samegårdar är lokaler som förvaltas och brukas av samer på lokal nivå.

Mål med fördelningen: Det ska finnas samegårdar där aktiviteter ordnas som främjar möten mellan samer och som stärker kultur på lokal nivå.

Mätbara kriterier för måluppfyllning: Lokalerna används för aktiviteter som stärker kultur samt bidrar till att skapa lokala mötesplatser för samer.

SAMNORDISKA KONSTNÄRSORGANISATIONER

De samnordiska konstnärsorganisationerna arbetar gränsöverskridande i Sápmi för att främja och stärka det professionella utövandet av olika kultur- och konstformer. De organiserar kompositörer, jojkare, författare, skådespelare och scenarbetare, filmarbetare samt bild- och formkonstnärer.

Mål med fördelningen: Sametinget vill främja starka och livskraftiga samnordiska samiska konstnärsorganisationer som har medlemmar i hela Sápmi och som verkar för att främja och stärka samiskt konst- och kulturliv.

Mätbara kriterier för måluppfyllning:

Organisationerna ska arbeta för en väl förankrad verksamhet i hela Sápmi samt, genom sin verksamhet, fortsätta verka för en hög konstnärlig kvalitet och konstnärlig förnyelse i Sápmi.

RIKSORGANISATIONER

Riksorganisationerna är rikstäckande och bedriver verksamhet som främjar, utvecklar och stärker samiskt kulturliv i det samiska samhället. Dessa organisationer arbetar bland annat för att stärka den samiska kulturen, rennäringen, de samiska rättigheterna, de samiska ungdomarna och de samiska språken.

Mål med fördelningen: Att det ska finnas samiska riksorganisationer som arbetar med viktiga samiska kultur- och samhällsfrågor, som verkar för att främja och stärka samisk kultur samt skapar arenor för möten och samverkan mellan olika samiska grupper.

Mätbara kriterier för måluppfyllning: Anordnande av aktiviteter som lyfter viktiga kultur- och samhällsfrågor, stärker och främjar samisk kultur samt möten mellan samer.

SAMISKA IDROTTSORGANISATIONER

Idrottsorganisationerna arbetar för att främja samiskt idrottsutövande och samisk hälsa, särskilt bland barn och ungdomar. Samiska idrottsarrangemang är en viktig mötesplats för både barn, unga och äldre samer. Det krävs utökade resurser för att ge samisk idrott möjlighet att utvecklas och arbeta förebyggande. Det är en fråga som Sametinget kommer att prioritera under mandatperioden.

FA Sápmi är en gränsöverskridande idrottsorganisation för fotboll som har flera landslag igång och är aktiv i den internationella fotbollsorganisationen CONFIFA. En organisation som tar tillvara på all fotboll som ligger utanför FIFA, Internationella fotbollsederationen.

Samernas Idrottsförbund bildades 1948, då under namnet *Samernas Skidförbund* med ansvar för att det anordnades samemästerskap varje år. 1971 beslutades att förbundet skulle byta namn till *Samernas Idrottsförbund (SIF)* för att kunna bredda verksamheten och år 1977 anordnades de första samiska sommarmästerskapen.

1980 bildades *Sámiid Valáštallan Lihttu*- Samernas Nordiska Idrottsförbund (SVL) med målet att utveckla en gemensam samnordisk samisk verksamhet. Genom SVL har idrottsutövare från svensk sida deltagit i Arctic Winter Games i fotboll och skidor. Arctic Winter Games är ett mästerskap för ungdomar från urfolk och andra arktiska folk.

De samiska idrottstävlingarna idag består av löpning, fotboll, innebandy, skidåkning samt de egna grenarna lassokastning och renkappkörning.

Samernas Idrottsförbund har i policydokumentet *Samisk idrott i tiden* formulerat samiska idrottspolitiska mål som Sametinget anser är viktiga att uppnå för att samer, och samiska barn och unga i synnerhet, ska ha tillgång till trygga arenor där de kan mötas, ta del av och utöva idrott på sina språk och på sina villkor. Genom att uppnå dessa mål uppnår vi också en bättre hälsa, såväl fysiskt som psykiskt, i det samiska samhället. Målen är:

- En fri och självständig gränsöverskridande samisk idrottsrörelse
- En god samisk folkhälsa
- Idrottsaktiviteter med särskilt fokus på barn och ungdomar
- Samiska idrottstävlingar och aktiva medlemsföreningar
- Ett holistiskt perspektiv på vår idrott
- En jämställd idrottsrörelse

Sametinget anser det självklart att samiska idrottsföreningar och organisationer, genom Samernas Idrottsförbund, ska få tillräckliga resurser för att bedriva en samisk idrottsverksamhet som bidrar till en god samisk folkhälsa och till att skapa arenor, i synnerhet för samiska barn och unga, att mötas och utöva idrott på.

Mål med fördelningen: Att det ska finnas samiska idrottsorganisationer som anordnar aktiviteter som främjar samiskt idrottsutövande, förebygger ohälsa, skapar arenor för möten mellan samer och främjar samiska barns och ungdomars idrottsutövande.

Mätbara kriterier för måluppfyllning:

Anordnande av idrottsaktiviteter särskilt, riktade till samiska barn och ungdomar, som skapar möten mellan samer från olika områden.

SÄRSKILDA INTRESSEORGANISATIONER

De särskilda intresseorganisationerna bedriver verksamhet som är av särskild vikt för det samiska samhället. Dessa organisationer arbetar bland annat med samiska rättsfrågor, att skapa bättre förutsättningar för samisk litteratur och samiska författare och med att lyfta fram samisk mat.

Definition: Organisationer som arbetar med särskilda intressefrågor som är av vikt för det samiska samhället och som stärker samisk kultur och det samiska samhället.

Mål med fördelningen: Att det ska finnas särskilda intresseorganisationer som anordnar aktiviteter och bedriver verksamheter som är angelägna för det samiska samhället.

Mätbara kriterier för måluppfyllning: Anordnande av aktiviteter som bidrar till att särskilda intressefrågor belyses samt till att skapa mötesplatser för samer från olika områden.

KULTURPROJEKT 2018-2021

Projektbidrag kan sökas av såväl enskilda personer som sameföreningar, organisationer, stiftelser, samebyar och andra sammanslutningar.

Sametinget uppmuntrar en bred finansiering där bidrag från Sametingets kulturnämnd utgör en medfinansiering. Sametinget prioriterar kulturprojekt där något eller några av Sametingets kulturpolitiska delmål blir uppfyllda

PRIORITERADE PROJEKT

Sametinget prioriterar följande kulturprojekt för att uppnå det överordnade målet; *ett levande samiskt kulturliv* och de åtta delmålen.

- *Tematiska utlysningar av projektbidrag*
Sametinget avser att prioritera tematiska utlysningar utifrån Sametingets kulturpolitiska mål.
- *Revitaliserande åtgärder för att stärka språk och identitet*
Sametinget kommer att prioritera projekt som stärker samiska språk.
- *Riktade bidrag för tryck och utgivning av samiskspråkig litteratur*
Sametinget vill stödja samiskspråkig litteratur genom att ge bidrag till tryck och utgivning.
- *Riktade bidrag för utställningsverksamhet, festivaler, marknader och samiska mötesplatser*
Sametinget vill främja möten mellan samer från olika områden. Detta bidrar till en utveckling av det samiska samhället och det samiska konst- och kulturlivet. Vilket i sin tur bidrar till en hållbar och livskraftig samisk livsmiljö.

- *Riktade bidrag genom forskningsstipendier*
Sametinget anser att samisk forskning är ett viktigt område. I väntan på att åtgärder vidtas för att få fram specialdestinerade medel för samisk forskning kommer Sametinget att på detta sätt bidra till stärkandet av samisk forskning.
- *Riktade bidrag till projekt som främjar árbediehtu - traditionell kunskap.*
Sametinget anser det viktigt att árbediehtu stärks, utvecklas och förs vidare till de yngre generationerna. Något som berikar såväl det samiska samhället som det omgivande samhället.
- *Riktade bidrag för att stärka uppbyggnaden av de samiska kulturinstitutionerna, sameföreningarna och organisationerna*
Sametinget anser det viktigt att stärka, synliggöra och utveckla verksamheterna på de samiska kulturinstitutionerna, sameföreningarna och organisationerna. Det är aktörer som har sakkunskaper inom olika samiska kulturområden och som måste ges bättre förutsättningar att bidra till ett starkt och mångfaldigt samiskt konst- och kulturliv. De skapar mötesplatser och verksamheter som är särskilt viktiga för samiska barn och unga.

VID UTÖKAT ANSLAG

- *Arbetsstipendier för samiska kulturarbetare*
Sametinget anser det viktigt att stödja samiska kulturarbetare och vill därför arbeta för att inrätta en stipendieordning inom kulturuttrycken bildkonst, dans, film, musik, litteratur, foto, duodji och scenkonst. För att skapa kultur behövs det kulturarbetare. Genom en stipendieordning stärker man samisk kultur och säkerställer en mångfald i samiskt konst- och kulturliv. Detta kan endast möjliggöras genom ett utökat kulturanslag.